

1

[כלי מהיכונן] ה, והכל שרי במקום הפסד מרובה. והוי יודע, שעכ"פ אסור לסמוך עליה כשפורק, דהוי משתמש בצעלי חיים. והתוספות
 [שם קנר, כ ד"ה במיטות] כתבו, כששני שקין מונחין על החמור אחד מימין ואחד משמאל ומקושרין יחד, והקשר מונח על גבו של חמור,
 וא"כ אי אפשר להמיר הקשר אלא א"כ יגביה השקיס מעט ונסמכין שתי השקיס בכריסו של החמור, והוא ליה נדדים ואסור, עכ"ל:
 טו מניח ידו עליהם. מפני הרוואיס, ומשום ביוון התפלין שלא יעמם נשדה המירו לו להציאם דרך מלבוש לעיר (רש"י ב"ב טו, א 6

ד"ה מט"ו): טז דומנין קאי.
 ואם עמד לתקן המשאוי פטור
 (רמב"ם שם פרק י"ג הלכה י, וכן
 משמע מלשון רש"י שם קנר, כ ד"ה
 רז). עיין מה שכתבתי סעיף ו' [פ"ק
 טז]: יז לא בביסו. לכיון דאינו
 כנוד לית ליה הכירא ברילת:
 יח דהוא הדיון לביסו. היינו
 במקום שאין יכול להוליכה פחות
 פחות מדי' אמות, כגון שממירא
 מלמטיס. והוא הדיון אם יש עמו
 חמור וממירא כשיניחנה ויעלנה
 כמו שכתב בסעיף ב' יגולוהו
 הלמטיס, דשרי לרוך (ספר התרומה
 סימן רכז). ולדין דלאן לנו רשות
 הרבים גמורה אפשר דלכולי עלמא
 שרי בכל ענין (שלטי הגבורים שם
 ט, א אות ג): יט יבוא לילך
 עמו. כיון שהוא בידו יכול להניחו
 בכל מקום שירצה, כמו שכתב סימן
 ש"ח סעיף ג' [וס"ק ז]. ולדין עיין
 בשב"ח דף ל"ה [ע"פ] איחא שהלמיכו
 להמתין לקבל שבת עד שיגיע
 התוקע השופר, ויש לומר דעכ"פ
 עדיף שלא יבוא לדין כך: כ ואם
 הוא בשוק, או (כ) במקום שאין
 עירוב (שם הגדה ב"ה סימן ה).
 ונראה לי דאם ממירא דהעכו"ם
 יקחוהו בשוק רשאי לרוך, כמו
 שכתבתי לעיל [ס"ק ז]:

כ אסור לביסו. וי"א אסור לביסו כן אבל יז לא בכיסו [ט"ז] ויש
 אופרים יח דהוא הדיון (ט) לביסו: הגה [ט"ז] ומי ששכת כסו עליו בשבת אם הוא
 בביט י"א יכול לילך עמו [למחר] (י) להמיר חמורו ולפול סם להנעשו ב [ט"ז] ואם הוא בשוק (ז) אסור
 להציאו לביתו רק ממיר חמורו בשוק והוא נופל ואומר לגוי (י) לשמרו [ט"ז] ואם מניחו אין לחוש ועיין
 לקמן סימן ט"ז [כ] אם הכיס חפור כנגדו מה דינו:
 יג [ט"ז] מצא ארנקי (פירוש כיס, רש"י עירובין ע"ב, א ד"ה אפילו) בשבת בא אסור (כ) ליבילו
 אף על פי שירא פן יקדמונו אחר:

סימן רפז

דין התפלה בערב שבת, וכו' ב' סעיפים:

א [כ] ב [כ] בתפלת המנחה דערב שבת אין נופלים על פניהם:

ב [כ] א מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול [כ] ומפלג המנחה ויבול להדליק

כא אסור לביסו. ואסור לומר לעכו"ם לטלו, כמו שכתב סוף סעיף א':

רפז א מקדימין, כגון הטור סימן רל"ג [עמוד רג] בשם הר"ף גלות [סוף הלכות הגדה], במקום שנהגו כדכתיב [נדרות טו, א] שאין
 מתפלל ערבית אלא משששיכה, אין להתפלל של שבת בערב שבת ולא של מוצאי שבת בשבת, ואין לקדש ולהצילי אלא בכניסת
 היום [וביציאתו] ב, בין יין מלי או אינו מלי, [ב] דהא [נקידוש] א אפשר בשבת, [ונהגדלה אפשר למחר] ב, ע"כ. וכיון שהרמב"ם [תפילה
 ג, ז שם טו, א] והר"ם [נדרות פ"ד סימן ז] מסכימין לדעת אחת, כוונתו נקטינן, דלא כר"ף גלות, עכ"ל ב"י [פאן עמוד קד ד"ה כתיב].
 ערך ד"ה למהרי"ק ש

סעיף יב ב"ה [כ"ה]. ועיין סימן ט"ט [פך להם סעיף ז]: סעיף יג ב"ה [כ] וכו' על גבי נהמה או קרון יד והלך נרגלו והפילו יך מן לחוש, וזלמי אם הוא במקום
 סכנה שחלף השירא וישאר שם, וכן כגון דכ"ו ו"ל סימן ט"א [מ"ד סימן אף קנר]:

ביאור הגר"א

[יב] ויא יניחם בו, ר"ל, אפילו לבטל כלי מהיכונן מותר, דקיימא לן צער בעלי
 חיים דאורייתא, כמו שכתב בפרק ב' דבבא מציעא (לי א') [לא] [ע"א]. והוי
 שכתב [הש"ע] ולא [יניחם] בו, ר"ל, בכל ענין, דמדאמרין שם [שבת קנר, ב] ו
 והאיכא בו, משמע דלמאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא צריך לפורקן:
 [יג] [בש"ע] הן השבחה בו או כפירוש רש"י שם [ביצה טו, א ד"ה היה בא בדרך].
 ולעיל סימן ל' סעיף ד' כתב כפירוש תוספות [שם ד"ה היה]: [יד] [בש"ע] יב יש
 אופרים דדוקא, מדלא הזכיר במתניתין [שבת קנר, א] היתר זה, ולא בגמרא [שם
 ע"ב] דאמרין אין שם בו: [טז] ויש אופרים דהוא הדיון, ובמקום שאין יכול
 [באתר] מאלו האופנים הנ"ל [סעיף א - ז], ולכן לא הזכירו, ועיין מ"א [ס"ק יח]:
 [טז] [הג"ה] ופי' ששבת בו א"א, [שם] מ"ג א', בצורך למקומו, אלמא כיון שהוא
 כבר בידו יכול להוליכו לכל מקום שירצה ואין משום איסור טלטול. אבל לא נראה, דשם התחלת הטילטול הוא בחיתור, וכל הטילטול הוא בחיתור, מה שאין
 כן כאן שבאיסור הוא, ומי שאכל שום דבריו נודף וכו' [ביבמות טו, א]. ודאית כמה שכתוב בסוף פרק ב' דשבת [פ"ה, ב] אמר רבי יוסי ברבי חנינא שמעתי בו
 מקום צנוע בו, ואף שנדחק במ"א [ס"ק יט] ליישבו, לא נראה דבריו כלל וכלל, וכן בתוספתא סוף סוכה [פ"ד הלכה ז] שמשלכת הפחילה מידה בקבלת שבת:
 [יז] ואם הוא בשוק, כנודר לעיל סעיף ח': [יח] [בש"ע] [ב] מצא ארנקי, כמה דבבא מציעא ט"א א', דלא כרמב"ם, כנודר לעיל סעיף ד' [ס"ק ה]:

הגהות רעק"א
 ד [שם ב"ב בא] ואסור אופר לעכו"ם [כ"ז] כמו שכתב סוף סעיף א'.
 לענין אינו מוכרח, דהא מוין דהוצרך הש"ע להשמיענו דין זה דמלא ארנקי
 אסור לטלו, אף דכבר כתב בסעיף א' ובסעיף ו' דמלאה דלא כל לידו, על כרחך
 משום דמסא לא שמעין רק לענין הולאה נרשות הרבים, אבל הנעילה היא עלטול
 מוקפה הוי פלקא דעתא דשרי, וכן מוצא להדיא נמקור הדיון פרק קמח דמצינא
 [ט, א]. דאלו מהיהא דפרק מי שהחשיך [שבת קנר, א] לא נשמע דהנבחה עלמא
 אסור, ומוכח רק מהיהא דפרק קמח דנבחה מצינא דלפילו הנבחה אסור משום
 טלטול מוקפה, עיי"ש, אם כן יש לומר דעל ידי נכרי מותר טלטול מוקפה היכי
 דליכא משום הולאה נרשות הרבים, ודו"ק:

מכונן ביצוראן
 בולגה גמא שאין חיון גמא
 חיון ירושלים

ח"נ' כדוק וזוהי שוג
 (כ"ג)
 חזנין אקטו כטא אתוניה
 ב"א אקטו שגא חזנין

Avasbach, Meir ben Isaac, 1815-1878

ספר
אמרי בינה

אורח היים • יורה דעה

למנא ורבנא

רבי מאיר אויערבאך זצוקלה"ה

אב"ד ור"מ לכל מקהלות האשכנזים
בעיה"ק ירושלים תובב"א

יוצא לאור בהדפסה מחודשת ובהגהה מדוייקת
עם פיסוק, קיטוע, מראי מקומות ומפתחות

בהוצאת

יד צבי חייקל בירין
מכון משנת רבי אהרן

תש"ע לפ"ק

ועי"ש בר"ן (פנה ט: מדפי הרי"ף) והקנאה מיהא בעי⁸³ דללא"ה
 אי אפשר משום דשלוהו של אדם כמוהו ובשער המלך (ויה
 טוב פ"ו ה"י) העיר לומר אין שליח לדבר עבירה, ובאמת כונת הרי"ן
 אף לעשות בעד חצירו אף בלא שליחות ג"כ אסור כיון דגוף מלאכה
 ציטול ואפיה אסור ציו"ט שלא לצורך יו"ט ואם הצעלים אסורים לנשל
 לצורך שנת ממילא אחרים אסורים לעשות לזרכו דעושים אסור
 מלאכה.

ויש להחזיק אמאי יהיה ס"ד לאסור אמירה לישראל בתוספת שנת
 הא לא הוה רק אסור עשה ומנא לן דגורו על שנות דאמירה
 באסור עשה הא אף באסור לאו איבעיא לן בש"ס ב"מ (ג) ועי"ש
 בתוספות (ד"ה אג), אף דבחוה"מ אסור אמירה לנכרי התם שנת
 ויו"ט חלה מילתא היא וגורו אטו שנת וי"ל דגם תוספת שנת הדא
 מילתא הוה וגורו, וזה הכל אמירה לנכרי אבל אמירה לישראל דזה לא
 שייך כלל בשנת רק בזה שקבל עליו שנת ולא שייך למגור אטו שנת
 מניין לנו כלל לאסור אמירה לישראל, כיון דשליחות [לדבר עבירה]
 לא שייך הואיל דלא נעשה כלל אסור מלאכה דהומן לא נתקדש עדיין
 בקדושת שנת רק זה קבל על עצמו א"כ לא נעשה כלל אסור רק
 אמירתו של זה שקבל עליו שמונה לעשות ומניין לאסור זה, ועיין
 תשובת פני"ח יו"ד (סי' ג) ובמ"ש בס' בית מחיר (סי' ה) ואכ"מ
 בזה.

סימן יא

בדין המהויב מדרבנן אם יכול להוציא את המהויב דאורייתא ידי חובתו

המג"א (סימן דפו סק"א) הביא בשם המרדכי מגילה (סי' משנה)
 דמ"ד תוספת שנת דרבנן אפ"ה יולא בקידוש זה כיון
 דבשעה שמקדש יצא אה"כ לחיוב דאורייתא, והקשה הא קטן אינו
 מוציא הגדול אע"ג שיצא אה"כ לחיוב דאורייתא, ונראה דהמעין
 במרדכי ימלא דסובר רבינו טוביה מווינא דחיוב דרבנן מוציא חיוב
 דאורייתא, וסובר אף אם קומא פטור מצות מ"מ מדרבנן חיוב ומוציא
 בקידוש את אשתו דחיוב דרבנן מפיך חיוב דאורייתא, כמו מי שאכל
 כוית מוציא בצרכת המזון את מי שאכל כדי שביעה הואיל דיכול לנא
 לידי חיוב דאורייתא כן נמי בזה אף דעכשיו אין בידו⁸⁴, משא"כ נשים
 אם אינם חייבות צנהמ"ו מדאורייתא אינה מוציאה לאיש משום
 דלעולם לא תבא לידי חיוב עי"ש, וכן דעת רש"י ברכות (מת. ד"ה עד)
 דחיוב דרבנן מפיך לחיוב דאורייתא וקטן אף מדרבנן אינו חייב דעיקר
 החיוב הוא רק על אצו לחטו, וכן דעת הרמב"ן (מלחמות ה' מס'
 גרסת יב. מדפי הרי"ף) ור"ן קידושין (ריס יג. מדפי הרי"ף) דאף מי שאכל

כבינה אין קטן מוציא אותו צנהמ"ו דאף חיוב דרבנן ליכא, ולא גרס
 בצרכות (כ): ולטעמך קטן נר חיובא דין מצדך ע"כ איירי בגדול⁸⁵
 כמ"ש שם במלחמות ובר"ן מגילה (ו: גר"ף ד"ה רב יהודה) וקולת קשה
 דשם מסכים הרי"ן עם שיטת החוס' דקטן מוציא דרבנן ונקדושין
 נראה דמסכים עם רמב"ן, ורש"י סובר דין מצדך איירי בקטן שהגיע
 לחיוב וחשיב נר חיובא להוציא דרבנן ולא דאורייתא וגדול המחוייב
 מדרבנן מוציא אף דאורייתא כמבואר (שם), וע"כ הא דאם אשה אינה
 חייבת צנהמ"ו מה"מ אינה מוציאה לגדול⁸⁶ וכבר עמד ע"ז צטורי
 אכן ר"ה (כת. ד"ה מ"מ)⁸⁷, ולדברי המרדכי אפי' שפיר דגדול יס לו
 מעלה דיכול להביא את עצמו לידי חיוב דאורייתא, וכן קטן אף דאינו
 מוציא לבר חיובא דאורייתא משום דלגבי זה לא חשיב נר חיובא כלל
 דעיקר [חיובו] מטעם חינוך, אבל גדול הואיל דיכול להביא את עצמו
 לידי חיוב דאורייתא מוציא דרבנן לדאורייתא, משא"כ אשה לעולם לא
 תבא לידי חיוב צנהמ"ו דאורייתא לכן אינה יכולה להוציא נר חיובא
 דאורייתא, וקטן אף שיצא לידי חיוב דאורייתא מ"מ אינו מוציא עכשיו
 חיוב דאורייתא כיון דכל חיובו השתא הוה רק משום חינוך, משא"כ
 מי שחיוב עכשיו מדרבנן יכול להוציא אף זמן דאורייתא כמו קידוש
 כיון דיבא לידי חיוב דאורייתא וזה פשוט דעת המרדכי.

ובמ"ש מיושב דברי היש"ש ב"ק (פ"ו סי' לו) מובא במג"א (סי'
 ק"ט סק"ו) שכתב דמה"מ גדול יולא בצרכת הקטן רק
 חכמים אסרוהו לכן סמכין אמוק⁸⁸, והמג"א הקשה מדפסקו
 (גרסות כ): הליבעיא דנשים צנהמ"ו לתומרא ע"כ דהוי דאורייתא⁸⁹
 ועוד כיון דכל הטעם⁹⁰ דכל ישראל ערבים ונקטן לא שייך ערבות
 עי"ש, ולמ"ש י"ל דוקא קטן הואיל דיבא לידי חיוב עדיף משא"כ
 אשה לא תבא לידי חיוב מה"מ לעולם לכך אם נשים צנהמ"ו דרבנן
 אינה מוציאה לאיש משא"כ קטן, רק מ"מ כיון דגם השתא אינו בחיוב
 רק בחיוב דאצו אינו מוציא רק חיוב דרבנן, וזה הכל מדרבנן משא"כ
 אם הגיע ל"ג בזה כיון דמה"מ לעולם מוציא הואיל דיבא לידי חיוב
 רק מדרבנן אינו מוציא בזה סמכין על חוקה דהביא צ"י שערות, ומ"ש
 המג"א דאינו בערבות י"ל הא באמת מוציא אם אכל כוית⁹¹ וע"כ
 ז"ל אף דאינו בערבות מ"מ עד כאן לא לריך רש"י בראש השנה (כת.
 ד"ה אע"פ) בטעמא דערבות רק אם כבר יצא דמוציא ולא אמרינן דהוי
 ברכה לבטלה אף דזה יולא בצרכה זו מטעם שומע כעונה מ"מ מי
 הותר לו לצדך ברכה שאינה נריכה לו לזה כתב מטעם ערבות לזכות
 חבירו הוי כמו לריך לו, אבל היבא לריך המבדך הצרכה לעצמו ג"כ
 אז אף בקטן דלא שייך ערבות שומע הוא כעונה רק דלא חשיב נר
 חיובא וזה לדעת יש"ש לא הוה רק מדרבנן⁹².

ובספר חיי אדם (הל' שנת כלל ו סי' כ) כתב וז"ל⁹³ ונ"ע דאינו דומה
 להחס דאינו מצדך עצמו והקטן אינו מחוייב ולכך אינו
 מוציא אותו אבל הכא שפיר כיון שהוא עצמו מצדך אע"פ שעדיין לא

חובתו. 87. וכן הקשה בגליון השי"ס שם ברכות שם. 88. דהביא
 ב' שערות ואין צריך בדיקה כדי להוציא אחרים. 89. כלומר דאיבעיא
 שם בגמ' אם נשים חייבות בבהמ"ו מה"מ או מדרבנן ונ"מ להוציא אחרים
 ידו"ח ופסקו לחומרא, ואם נאמר דהא דאין גדול יוצא בצרכת קטן הוי דרבנן
 הוה ספק דרבנן והוה לן לילך לקולא. 90. היינו הטעם דמי שיצא ידו"ח
 מוציא את מי שעוד לא יצא ידי חובתו הוא מטעם ערבות כמש"כ רש"י ראש
 השנה כט ע"א ד"ה אע"פ. 91. עיין סי' קפו ס"ב. 92. וכ"כ בשו"ח
 נחלת בנימין סי' קנז. 93. דבר החיוב קאי על דבר המביא דדימה דין
 מי שקיבל עליו תוספת שבת דיוצא בקידוש שעושה כבעוד יום לקטן שאינו

לו לעשות מלאכה למי שקיבל על עצמו שבת. 83. בהא דאיתא התם
 דאסור לאפות למי שלא עשה עירוב תבשילין אף אם קבחו לא נאסר וצריך
 להקנות קמתו. 84. היינו דסומא יכול לבוא לידי חיוב דאורייתא דיכול
 להתקנת אלא דאינו בידו. 85. בהא דאיבעיא שם בגמ' אם אשה בבדכת
 המזון דאורייתא או דרבנן והביאו דאיה מהא דבן מברך לאביו ואשה
 למעלה ומוכת דאשה חייבת מראורייתא והקשה ולטעמך האריך בן מברך
 לאביו והרמב"ן אינו גורסו דע"כ איירי בבן גדול דקטן אינו מוציא אביו ידי
 חובתו. 86. רבינו קינר בלשונו וכונתו דקשה הא דאיתא בגמ' ברכות
 כ ע"ב דאי אשה אינה חייבת בבהמ"ו מה"מ אינה יכולה להוציא אחרים ידי

וילאו ידי חובת קידוש לאורייתא ועל הכוס הוא דרענן או אף דלא התפללו מ"מ עכ"פ מו"א החיוב דרענן, אולם דעת הרמב"ן נראה ברור דלא ס"ל רק צהמ"ו לנד דנכלל בצרכת הנהנין אבל שיהא חובת לאורייתא לא צענין שיהיה מחוייב ממנו השתא וכמו שגראה מדברי רבינו ירוחם הנ"ל והשלטי הגבורים, ומה שהוכיח שם השאגת אריה וצטורי אבן ראש השנה שם (כט. ד"ה כל) מדנקט ובהלל ובמגילה אע"פ שיאל מו"א למה לא נקט רבוחא עפי אף בשל תורה אע"פ דבר חיובא הוא מ"מ כיון דכבר יאל פקע חיובא מיניה אינו ראייה, ד"ל נקט לרבוחא אף צמזמה דרענן דהיה ס"ד דלא שייך ביה ערבות כמו שכתבו המחברים לכך אם יאל אינו מו"א קמ"ל הברייתא דלא בן הוא ומכ"ס חיוז לאורייתא דודאי שייך ערבות דמו"א, ונתמחה על הל"ת ברבות (מת. ד"ה ומקטל) שכתב בפשיטות דרענן לא אמרינן יאל מו"א הא להדיה מבוחר בהלל ומגילה וגם הא לאמרינן כל הצרכות אע"פ שיאל מו"א ועיקר הצרכות חוץ מבהמ"ו וצרכת התורה המה דרענן חוינן דאף דרענן מו"א מטעם ערבות) וכן נראה ממה דחויב פרשת זכור דהוא לאורייתא וכל ישראל יולאין בקריאת התורה¹⁰², הכי דאף חיוז לאורייתא יכול להו"א המחוייב דבר.

ד ערד כתב שם הטורי אבן (שם ד"ה מ"מ) דדעת רש"י דהא דמי שאינו מחוייב דבר אינו מו"א אחרים אינו רק מדרענן דל"ל כי מחוייב דבר מדרענן אמאי מו"א למחוייב מה"ת ודלא כדעת רמב"ן, והביא ראייה לדעת רמב"ן מהא (א"ח סי' מרפס ה"ג) דטומטוס אינו מו"א לא את מינו ולא את שאינו מינו משום דלחין ספק מו"א לודאי ואי אמרת דרק מדרענן אינו מו"א אמאי אינו מו"א זכר ודאי הא הו"ל ספיקא דרענן ולקולא, ועי"ש שכתב אף דלגבי מינו הוי ספק ספקא מ"מ וימינן מהספך הס"ס להקל אבל אי לא הוה רק דרענן בחד ספק סגי למיזל לקולא ולא משכחת לעולם שיהספך הספק עי"ש, והנה לדבריו אכתי יקשה למה במגילה טומטוס אינו מו"א הא שם הוי עיקר המזוה דרענן נימא ספק דרענן להקל, וזה מוסכם מכל הפוסקים דטומטוס אינו מו"א והוא מתוספתא פ"ב דמגילה (ה"ד), אולם י"ל דחזיל לטעמו ושיטתו במס' מגילה (ה"ו ד"ה חזקיה) דדברי קבלה כדברי תורה וספיקן להחמיר ושם כתב דטומטוס אינו ראייה דיכול הספק להתהפך לאידך גיסא דאשה מו"א את הטומטוס ואף דרענן כל היכא דהספק יכול להתהפך לאידך גיסא לא ספק מקרי עי"ש וה"כ אינו ראייה, ברם דבריו שם מוקשים הא מ"מ צהמ"ו ספק דרענן להקל אף דיכול פעם להתהפך לקולא לאידך גיסא כמו צבין השמשות דשבת דרענן אמרינן ספקו להקל ואמרינן דיוס הוא ולדבר אחר אם יודמן דבר שנאמר להקל דהוא לילה מחוקקין להקל, ודוקא היכא דצטרור יהיה תרתי דסתרי לה אמרינן להקל ועיין בזה בשער המלך סוף הלכות מקואות וכתבתי בזה במ"ה, משא"כ בזה דלאו תודאי שידמן להיפך שפיר נוכל לומר ספק דרענן להקל, אולם בלא"ה לא קשה דהא לדעת רש"י (פרקי ג. ד"ה לחמיר) במגילה דנשים מו"אין הנשים ובכל זאת טומטוס אינו מו"א, וכבר כתב הב"י (סי' מרפט) דהמורכב ואין ידוע אם זכר אם נקבה גרע א"כ גם בתקיעת

מו"א את הרבים ידי חובתן ומדלורייתא הוא לחין מו"אין מן הסטור על החיוב ואם אינו חייב צרכות מן התורה היכי אחי דרענן ומפיק לאורייתא עי"ש. לא מידוק מניה דסובר דמי שאינו מחוייב דבר השתא אינו מו"א לחבירו צהמ"ו כגון קידוש היום דהוי לדידיה לאורייתא אם כבר קידש תאמר דאינו יכול להו"א לחבירו בר חיובא, דזה אינו דהא מבוחר בפסחים (קא.) ולרב⁹⁸ למה ליה לקדושי צביתו להו"א צנו וצני ציתו מבוחר אף דכבר יאל מו"א הכי דלא צענין שיהיה כעת בר חיובא ממנו רק אם הוא ב"ה מו"א, וע"כ מטעם ערבות מו"א כמו שכתב רש"י ראש השנה (כט. ד"ה אע"פ) צהא לאמרינן שם כל הצרכות כולן אע"פ שיאל מו"א חוץ מצרכת הלחם וצרכת היין שאם יאל אינו מו"א⁹⁹, רק שאר פוסקים סברי דדוקא צרכת שלפניה דאינו חובה לאכול לא לתני ולא ליברך, משא"כ כשכבר אכל דכבר נתחייב יש כאן ערבות ומן הדין יכול להו"א אף בלא אכל כלל רק מטעם דאיחא בירושלמי (ברכות פ"ג ה"ג) ואכלת ושבעת וצרכת מי שאכל הוא יברך, וזה רק מדרענן לכך די צהכל שיעורא דרענן וכמ"ס הרא"ש ברכות (פ"ו ס"ה), ויש סוברים דוקא להו"א רבים לר"ך שיאכל משום דאומר שאכלנו משלו אבל להו"א יחיד אף כשלא אכל כלל יכול להו"א וכן דעת הגהות הסמ"ק (סי' קט) כפי שהציג הטור (סי' קטו) עי"ש צב"ה וכ"כ בשלטי הגבורים מס' ברכות¹⁰⁰, אולם דעת הטור דאף להו"א יחיד לר"ך שיאכל כוונתו, וכן כתב הב"ח שם וכן מבוחר ברע"בא ר"ה שם ואתי עלה מטעם אחר עי"ש, אולם הרמב"ן סובר או דמי שאכל יברך הוא מה"ת או כיון דלא רמי עליו חיוב לאכול ולהביא עמנו לידי חיוב צהמ"ו לא שייך בזה ערבות והוא בכלל דאמר בש"ס חוץ מצרכת הלחם וצרכת היין ואם יאל אינו מו"א דאף צרכת דלאחריה ג"כ אינו בכלל זה דערבות, וכן מבוחר ברבינו ירוחם (נתיב י) וז"ל צהמ"ו¹⁰¹ אם לא יאל מו"א אחרים ואם יאל אינו מו"א בן מוכח צה"ש השנה, ובגמתי יג (ח"ג קה. ה) כתב וז"ל צמזמה אם יאל הוא צמזמו אם יכול לחזור לעשותה פעם אחרת יש חולקים צהמ"ו ובכל שאר צרכות הנהנין אם יאל אינו מו"א ובקידוש היום של שבת וכן צרכת מנה אע"פ שיאל מו"א עכ"ל. הכי מבוחר דצהמ"ו בכלל צרכות הנהנין ומ"מ ידי קידוש מודה הרמב"ן דיכול להו"א ואף צרכת היין כיון דחובת הגוף הוא, וכן מבוחר בשלטי הגבורים ראש השנה שם (ת. מדפי ה"ק) לשון ראי"ו וז"ל נראה צענין שבין על צרכת המו"א וצין על צהמ"ו הוא אומר עי"ש.

רבשאגת אריה (סי' יג) כתב לפרש דברי צה"ג (ה"ו צרכת החיון) דהא דכל הצרכות אע"פ שיאל מו"א חוץ מצרכות הלחם הוא דוקא חיוב צרכות דרענן אבל חיוב לאורייתא כמו צהמ"ו וצרכת התורה וכן שאר מצות לאורייתא אם יאל אינו מו"א, והאריך בזה לבאר שכן דעת רש"י וכן דעת רמב"ן מלחמת ד' ולדבריו ע"כ הא לאמרינן בפסחים לרב מקדש צביתו להו"א צנו וצני ציתו ע"כ לר"ך לדחוק דהיינו להו"א עכ"פ ידי חובת קידוש על הכוס דהוא דרענן בזה אע"פ שיאל מו"א, והיינו או דצני ציתו התפללו

ראי"ו. 101. עי"ש בסוף נתיב י דכתוב שם 'מגילה'. 102. תמוה דאפשר דיצאיה דדוקא אם הבעל קודא לא יצא עור ידי חובתו עי' במנחת שלמה ח"א סי"ג.

עוד שם במנחת י אית בה ופניה שי' אות ג. 98. דסבירא ליה דמי שקידש בבית הכנסת יצא ידי קידושו. 99. ר"ל כיון דאינו חובה על האדם לא לתני ולא ליברך. 100. כן משמע מלשונו לה ע"ב מדפי הר"ף בלשון

10

שופר י"ל היינו טעמא, ומלבד זה כבר כתב המגיד משנה בה"ל עירובין (פ"ו ה"ג) דאין לעשות ספק דרבנן לכתחלה עי"ש והכ"מ בזה.

L

ברם למ"ש לעיל (מיושב) [ליישוב] דעת הי"ש ב"ק דסובר באתח דהא דמי שאינו בר חיובא אינו מו"א הוא רק מדרבנן דהוא רק בקטן הואיל דעכ"פ יבא לדי חוב בזה י"ל דיכול להו"א מדאורייתא מטעם שומע כעונה, וכן לענין הקיעת שופר י"ל ג"כ מה"מ הו"י הקול שופר שומע לאו קול חמור בעלמא כיון דבר חיובא הוא גוף זה רק עדיין לא בא ומנו, משא"כ אשה לעולם לא תבא לדי חוב לכך הם נשים בבהמ"ו דרבנן אינה מו"א אגשים דלא נכל לומר שומע כעונה כיון דהדבור זה ששומע קול ולעולם לא יהיה בר חיובא ובוה"א ח"ך מדאורייתא אינו מו"א ולא אמרינן לגבי זה שומע כעונה, ולפי"ז אחי שפיר הו"י דטומטום אינו מו"א ח"ך בדיעבד לשאינו מינו כיון דהו"י ספק לדאורייתא דאם הוא אשה לעולם לא יהיה בר חיובא ואינו מו"א מדאורייתא.

רבענין אם איש שהתפלל יכול להו"א בקידוש לאשה שלא התפללה דעת הדגול מרעבה (פי"ד ר"ע על המג"א סק"ג) דכמו דכתב הרא"ש (ברכות פ"ג ס"ג) דאשה אינה בערבות דאיש כמו כן איש על אשה, ור"ע ז"ל (בהגהותיו ס"ג) השיג עליו דעיקר מה דיל"א מו"א הוא תליא חס הוא בר חיובא בזה, והביא ראיות בזה ואתח הוא משודל דנאי ושמעון בן שטח (ברכות מה.) דאם היה אוכל היה מו"א ח"ך למלכתא¹⁰³, ובוה"א כבר הרגיש הדגול מרעבה בעלמא מובא בגל"ה (ברכות כ: ד"ה אי אמרת) וכתב כיון דעכ"פ חייב שמעון בן שטח בערבות דנאי הו"י כחייב בדבר עיין שם, ולפי זה היבא דמו"א גם לאיש גדול שלא התפלל יכול להו"א גם לאשה אבל באינו בר חיובא להו"א רק לאשה אינו מו"א לדעתו, ובאתח דברי הרא"ש ברכות דמוסיף טעמא דערבות משמע קצת בדברי הדגול מרעבה דאם נאמר דעיקר תלי חס הוא בר חיובא הו"י לא מה ליה להרא"ש להאריכות דברים ולא די לו ב"מ"ש תוס' ברכות (מה. ד"ה עד.) הולם ממה דמבואר בש"ס דאם נשים בבהמ"ו דאורייתא מו"א ח"ך להגשים מבואר דלא תלי בערבות, וכבר נתחבטו בדברי הרא"ש קמחי בס' מו"ל מאש (פי"ג) דעתו כדעת הגל"ה דאיש אינו ערב בעד אשה והבאים אחריו נסתבטו הרבה בזה בתשובת זרע אברהם (או"ח סי' יג) ובתשובת סמ"א דחיי (או"ח סי' יג) ופוק חוי מאי עמא דבר דרוז נשים ספרדיות אינם יכולות להתפלל והגשים מו"א ח"ך אותם ח"ך שכבר התפללו.

אגב ראיתי שם בס' סמ"א דחיי שהקשה על הטור ש"ע (רו"ח סי"ה) דמי שאינו מריח דדעת ה"ר אפרים שאין לו לברך על הבשמים במולאי שנת ח"ך להו"א בני ביתו, ודעת הטוס"ש דיכול לברך להו"א כיון שחכמים קצתו הו"ל מורה ומנו לקידוש והבדלה, והקשה היכי מלי מסיק אחריו הו"י אינו מחוייב בדבר, וכתב דמוכח מזה במ"ש שם בשם מהר"ם בן חביב (גינת ורדים כלל א סי' יג) דלדעת רש"י ומגילה ג. ד"ה אלא) דכן עיר מו"א לכן כפר במגילה ועי"כ הו"י דתנן כל שאינו מחוייב בדבר אינו מו"א עי"כ הו"י כלל הוא היבא דלא שייך במצות אבל אדם דשייך במצות ח"ך דיוס זה אינו חייב מקרי בר חיובא וה"י

לענין ברכת הריח בן הוא, ודבריו לא נהירא דודאי ח"ך לדעת הירושלמי (מגילה פ"ב ה"ג) דכן כרך אינו מו"א לכן כפר כיון דהיוס לאו בר חיובא הוא מ"מ לענין ברכת בשמים יכול להו"א, וגוף דברי מהר"ם חביב מוקשים דהא חרש דקחטי לגבי מגילה (שם י"ג) ובהוד"ה חוץ לירי בדבר ואינו שומע לחייב בכל המצות רק לגבי מגילה פטור הרי דלכרך שיהיה בר חיובא באתח מורה, הולם לדעת רש"י כיון דח"ך במצוה האת בר חיובא הוא ח"ך היוס אינו חייב מו"א ודעת ירושלמי דלכרך שיהיה ב"מ דוקא היוס ולמחר חיובא אחריתא הוא דמ"מ היוס לאו ב"מ הוא וזה לגבי חיוב גוף המצוה, אבל בברכת בשמים חס נאמר דחיוב מצוה הוא להריח אלא שאינו יכול להריח דאסור להנות מעוה"ו בלא ברכה וכיון דלא שייך לא לתהני ולא לברך דמייא עליה להריח לקיים מצות חכמים ממילא כל ישראל ערבים זה בזה ויכול זה שאין לו חוש הריח להו"א בברכתו, דעל ברכות הנהנין בר חיובא הוא כמורה דאסור לו להנות מעוה"ו בלא ברכה ולא אפכת לן במה שאין לו חוש הריח ואינו בר חיובא בברכה זו כיון דאלו לא שייך הנאה זו דאין לו הנאה, אבל מ"מ ב"מ מקרי דאסור לו להנות מעוה"ו בלא ברכה בדרך כלל ולא משגחין בזה על הפרט כיון דגוף המצוה עושה זה שמריח רק בברכה מו"א אותו וברך כלל מקרי ב"מ על ברכות הנהנין, הגע עמך הרי בקידוש והבדלה דמו"א לאחרים חס זה אי אפשר לו לשחות יין דאינו נהנה כלל ומזיק לו הכי לא יהיה יכול להו"א להכירו בברכת יין, זה ודאי אינו כיון דב"מ הוא עכ"פ שלא להנות מעוה"ו בלא ברכה ובמצוה זו ח"ך ברכת הנהנין ח"ך שיהיה מו"א ממילא יכול להו"א וכן לדעת הטוס"ש בברכת בשמים ועי"ש בטו"ו (סק"ה) ומג"א (סק"ה) ח"ך וברור.

דאם בן ח"ך ישראל שיהיה לחו"ל ודעתו לחזור יכול להו"א לכן חו"ל בקידוש ביו"ט שני, לכהורה יש מקום לומר דח"ך לביטח הירושלמי דכן כרך אינו מו"א לכן כפר דהו"י אינו מחוייב בדבר מ"מ שם ח"ך נידו להביא את עלמא לדי חיוב כל זמן שהוא כדרך עד שיהיה לשם, משא"כ בן ח"ך ח"ך שדעתו לחזור מ"מ נידו להביא את עלמא לדי חיוב חס יקבע בדעתו שלא לחזור עוד, וי"ל דבזה כ"ע מודים דהו"י בר חיובא במצוה האת ומהר"ם חביב ז"ל דתולה דין חס בן ח"ך יכול להו"א לכן חו"ל תפלת יו"ט שני של גלויות דין דכן כרך חס יכול להו"א לכן כפר לדעת הר"ן ותוס' דאינו יכול להו"א דהו"י אינו חייב בדבר בן גמני בזה, י"ל דוקא בא"י כמבואר בדבריו דנשאל על בני חו"ל שגלו לירושלם ואינם יודעים להתפלל דשם שפיר כל זמן ששוכן חכמי ירושלם ולא יבא לחו"ל לא מקרי בר חיובא ביו"ט שני דמחוסר מעשה לנאת ולהכניס את עלמא בחיוב, משא"כ בחו"ל דנידו לחסוב ולקבוע בדעתו שלא לחזור ח"ך במקום שהוא נגד הדין ובאסור מ"מ נידו מקרי סיכנס את עלמא מיד לדי חיוב ביו"ט שני, י"ל דלכ"ע מקרי מחוייב בדבר ואף באמצע היוס מיד כשקבע בדעתו להסתקע בחו"ל חל עליו חיוב מיו"ט שני דכל שעה הו"י חיוב בפני עלמא, וראיתי בגליון רבינו הג' עק"א ז"ל או"ח (פי"ד ר"ח במג"א סק"ה) שחקר בני שעדיין לא קבל עליו שנת ואינו רוצה לקבל עדיין חס יכול להו"א ידי קידוש למי שכתב קבל עליו שנת וכתב כנ"ל דו"ל כיון דנידו לקבל שנת מקרי ב"מ בדבר ועדיף מן כרך לגבי בן כפר¹⁰⁴.

103. תנה ראייה זו דתת אפ"ל ראיה ערב לאשה וכן משמע שם ברעק"א, ועיקר ראיתו של הרעק"א במגילה יש עי"א פיי"ט. 104. עיין בבבא תחכמה ח"א סי' נה דהעיר דהרעק"א נשאר בש"ע, ועוד העיר ראין זה דומה

11

ספר

שירה השדה

יביל בקרבו ב' שערים, והי' ראשיתו ראשית ארשי שער ברכת
 ד' אשר תוכו רצוף איזה סימניו בדיני ברכה ותפלה, ואחריו
 שער הכללים אשר בו יסכו בלכתן איזה סימנים כלליים בענינים
 שונים אשר הכינותי בעניי בעזה"ת. החונן לאדם דעת.
 הצעיר אריה צבי פרומער במהר"ח נ"י ר"מ דפה
 סאכאטישאב יע"א. מגזע הרה"ק איש אלקים פאר הדור
 בקשית מויה ר' בעריש מאושפצין זי"ע וצוקללה"ה.

פיעטרקוב

שנת תער"ג לפ"ק

וכעת נדפס מחדש

בתוספת הגהות והוספות מהגאון המחבר זצ"ל
על ידי

בן אחי הגאון המחבר זצ"ל

דב פרומר

קרית שמואל - חיפה

בני-ברק ה'תש"נ

אמן אמן א' כי דיכול לברך אשר יצר כל היום וא"כ אם
 יתחיל דשיך להוליד בברכה אשר יצר הי' עשה כטובה בזה
 המולידה מדי כל ספק שיברך אחר אף שאינו מהפלה טחה
 ויוליד בברכה אשר יצר דלא קמ"ל כהטעם טובה (דף ל"ח):
 וברכות (דף כ"א): דשומע טעונה חשוב הספק אלא כשיש רש"י
 שם והשומע כאלמע חפלתו ושומע קדושה יעמוד וישחק
 ויוליד משום שומע כטובה, וע' שו"ס א"ח סימן כ"ה סעיף
 ט"ז והוא סימן ק"ד ובמג"א סימן ער"א סק"ז ובש"ח
 סימן ס"א סק"ב בשם חסיה יהודה, ואף לשיטת הטור סי'
 רפ"ג דהא דאמרי' אע"פ שלא מוליד הי"ד בליתו בקי מ"מ
 יש לדון דכאן שטומד במקום שאינו רשאי להפסיק ואינו
 יכול לברך בפלגו הרי דינו כאליו בקי דמי שלא מולידו,
 דאם הקילו בליתו בקי דלוינו בל' ט"י פשיטתו ק"ח בני
 סלטים ע"פ דברי חכמים דזה עדיף משאר אונסין כדאיתא
 רש"י דכחוכות (דף ב'), ההם אלים בתקנתא דתקינו ל"י רבין
 וכן משמע מדברי הנה"ג שהביאו החוס' ר"ה (דף ט"ז): ד"ה
 שאין חוקשין בחלטה, דלואם ע"פ דברי חכמים עדיף משאר
 אונס וי"ל דדונו כאליו בקי, וע' בכור שור ברכות י"ג שחילק
 על התנ"א כסיון ס"ז סק"ה שספק דחומר להפסיק לרעמים
 דהוי כחשי הכבוד והוא ז"ל חילק עי"ש, ועוד דיש ספק
 אולי יש טור זמן לברך אחר התפלה דהרי הא"ו נכחש
 בזה אם שיך בזה הספק, ואם יש טהור לברך אחר התפלה
 והיא אסור להפסיק ולברך מוך התפלה כמ"ס השמ"ג סי'
 ס"ז סק"ה בא"א לענין ברכת לילית דאש"י להמג"א אסור
 משום דמלוג נמשכת הוא עי"ש וא"כ מלך ספק אי"ל לו
 להפסיק ודינו כאליו בקי דיכול אחר להולידו וכו' דהפס"ח
 סימן מ"ו וסי' חפ"ט חילק על הטור הג"ל וס"ל דאפילו בנקי
 אמרי' אע"פ שלא מוליד וא"כ יהי' ג"מ לענין זה):

והנה לכאורה הא מלחא מחלל מלחא בפלגתח רש"י
 וחוס' ברכות (דף מ"ח), לענין ברכת המזון אי' אמרי'
 ב"י אע"פ שלא מוליד דשיטה רש"י ז"ל דמי שלא אכל כלל
 אינו יכול להוליד רק כשאלל כוזה דגן דמחוייב מדרבנן
 מחוייב בדבר קרינן ב"י, אכל החוס' והרא"ש חולקין
 דמחוייב מדרבנן ל"ח מחבי"ד וברמה"ז שאני דמדינא אף מי
 שלא אכל כלל מוליד דמי לברכה המלוות דאע"פ שלא
 מוליד כיון דכבר אכל ונחתייב והא דנריך לאכול כוזה דגן
 היינו כדי שיוכל לומר שאכלנו מלכו עי"ש בחוס' ורא"ש וע'
 ריטב"א ר"ה סו"פ ראווה כ"ד כ' ג"כ דמדינא ברהמ"ז דינו
 כמו ברכת המלוות דאם י"ל מוליד, והא דנריך לאכול כוזה
 דגן הוא מדרבנן בעלמא דלא ליתו לאחלוסי בברכות הנהנין
 עי"ש, ולשיטת רש"י ז"ל חוכה דברהמ"ז דינו בברכה הפת
 והיין דאם י"ל אינו מוליד משום דאזינה מלוה הברמיית דלא
 ליחתינה ולא ליברוך כמו ש"י רש"י ז"ל ר"ה (דף כ"ט).
 וה"כ ברהמ"ז אף שכבר אכל מ"מ אם [י"א] ל"ה מחוייב לברך.
 אכל החוס' ורא"ש וריטב"א ס"ל דכיון דכבר אכל ונחתייב
 ועמה הוא מוכרח לברך ואין לו בית משום להפטר חשוב
 מלוה מוכרחת [וכע"ז] מליט בזבחים (דף ק"י): סלוגתא
 בעולה ושלמים של נזיר אם קרב בבמה אם חשוב נרבה כיון
 דכל עיקר מירוחו בנרבה בל' לו אזו חשוב חוכה כיון
 דאחר שנדר גמיר מוכרח להביא עולה ושלמים עי"ש [ולפ"ז
 להלכה דקמ"ל בס"י ק"ג ס"ד כהחוס' ורא"ש דברהמ"ז דומה
 לבהמ"ז הרי דבחר השחא אוליגן וחוכה הוא וה"כ בברכה אשר
 כיון דכבר עשה נרכי ונחתייב חשוב בברכה חוכית דאמרינן
 ב"י אע"פ שלא מוליד L

אמנם ראיתי חכמים בני ס"י קמ"ח דאם החברך מיר
 לא יברך משום דאינו יכול להוליד החסדין בחיוב
 זה לברך על הכוס כיון דמיר הוא ואינו מחוייב בדבר וכ' שם
 דאף לדעת החוס' ברכות (דף מ"ח) דמי שלא אכל כלל

מוליד חברו בברהמ"ז שאני ההם דכידו לאכול ולהביא עלמו
 לדי חיוב עי"ש [וכלשון הזה איתא במדרי סי"ב דמנהל
 ד"ה וגשאל לר"ם וכו' דמשי"ה מי שלא אכל מוליד בברהמ"ז
 משום דכידו לאכול ולהחייב] משמע דאם ל"ה בידו להביא
 עלמו לדי חיוב ל"ה מולידו אף דכבר נחתייב ויש להסביר
 דכ"ז ביוהר ע"פ מה שביארתי הסכרה דאע"פ שלא מוליד
 בברכה המלוות אע"פ דמי שאינו מחייב אינו מוליד וה"כ
 כיון דכבר י"ל איתא הוא [וידוע מ"ס רש"י מטעם ערבות]
 ונלע"ד בהקדם מ"ס המהר"ל בס' נתיבות טולס נתיב
 העבודה פרק י"ט חז"ל ומה שאמר ר' יצחק כל הקורא ק"ש
 על מטמו חזיקין בדלין הימט אע"פ שהפנין א' פס מה שאמר
 לפני זה מ"מ כל א' וא' טעם בפ"ט כי טעם זה מלך שהורה
 הוא טיבה להסתלקות החזיקין כי החורה מוסלת על החזיקין
 ולפיכך החזיקין מסתלקין בשביל החורה ודוקא בשביל
 ק"ש וזה כי אף אם קרא בחורה כבר נסתלק ממנו החורה
 אחר זמן כשאינו קורא עוד בחורה והוא י"ן על מסחו וא"ך
 יהי' עליו הנגה אבל ק"ש שפוסט כל הלילה וכיון שפוסט כל
 הלילה לכך כל הלילה מנין חורה ואל עליו ובשביל כך אמרו
 שאפילו לא קרא רק ק"ש שמירת וערבות קיים והגיה בו
 יוחם ולינה וזה כי פסוק של ק"ש פוסט כל היום ופסק
 של ק"ש פוסט כל הלילה לכן נחשב כאלו פסק בחורה כל
 הלילה וכו' עי"ש. מבוחר מוך דמלוג ומניית אף דמי
 לפשוטה פעם א' ביום מ"מ חשוב כאלו עשאה כל היום
 ומח"פ אם קרא ק"ש על מטמו חזיקין בדלין הימט דחשוב
 כלומר כל הלילה דק"ש פוסטת כל הלילה, וכן מקיים והגיה
 בו יוחם ולינה בזה דחשוב כלומר כל היום וכל הלילה משא"כ
 בשאר ר"ח והוא חידוש טלום ורב, ומבוחר מזה עוד דאוש
 החיוב הוא לקרות כל היום אלא דקריאחה פעם א' פוסטת
 כל היום, דאם הי' שורש החיוב רק פעם א' מה שיך
 לומר שפוסטת כל היום מה צריך פטור, אע"פ דמשקרו
 חל חיובא על כל היום ובשמייתא פעם א' פוסטת ולפ"ז
 נ"ל דכמו דס"ל לרש"י פרק ב' דחולין דשה"י סוסלת במשטס
 בתרא של סימן ואף דמששטס רוב הוחרה מחיבור אמה"ח
 דרובו ככולו וז"ל משום דעיקר שמיטה הוא בני סימין אלא
 דנס רובו ככולו ממילא כששטס בשועל כולה יש נס עלי'
 שם שמיטה, דהרי רובו ככולו אמרו משמע דשורש החיוב
 הוא כולה אלא דרובו מועיל כמו כולה וכיון שכן כשטסה
 בשועל כולה יש נס על מיטוס בתרא שם שמיטה, וה"כ
 בג"ד כיון דהא דמי כפעם א' ביום הוא משום דחשוב כאלו
 עשה כל היום כמ"ס המהר"ל דחשוב כאלו קרא כל היום
 ומסתמא כן הוא בכל מלוות החיובות, לכן כשחזור ועושה
 החלוה יש נס השטס על שמי"ז ו' שם מלוג כמו בשומט
 מיטוס בתרא ד"ש עלי' שם שמיטה אף דמי נרבו מ"מ
 אם שומט בשועל יש עליו שם שמיטה, וכענין זה מבוחר בעירובין
 (כ"ז). דאם עשה מחלוות על החל הועיל וחשוב טוקף לרירה הוא"ל
 ובאזיר מחלוות העליונות הוא דר' ולי"ח מחילה ע"ג מחילה עי"ש
 ואע"פ דבחל אמרי' נוד אסיק מחילתא כמ"ס רש"י שנת (דף ו'):
 ד"ה קמ"ל ובעירובין (דף ט"ז). ר"ה נבזה ובסוכה(דף כ"ה). ברש"י
 סוד"ה ובכולות עי"ש וה"כ גם קודם טעשה מחלוות העליונות היו
 כאן מחלוות מחמת החל דאמרי' נוד אסיק המחלוות כלפי ראשו.
 ומ"מ כשטסה מחילה בשועל יש עליה שם מחילה המכשרה וחכובה
 ע"י חוקף לרירה, וה"כ בג"ד אף דפעם א' פוסט וחשוב כאלו עשה
 כל היום מ"מ כשחזור ועושה עוד הפעם יש עלי' שם מלוה וחשוב
 כמו שטסה עטור עלמו לכן אע"פ שלא מוליד ול"ד לאחחב"ד דאינו
 מוליד דהתם אינו מחוייב כלל ואפילו עושה אינו מקיים מלוה משא"כ
 בינא ודוק היטב, ובאמת כן מוכרח מנוף דברי המהר"ל ז"ל דנס
 אחר שלא יש עלי' שם מלוה אש"י לנבי עלמו דהרי כ' זה על ק"ש
 שקורין על המטה ואז כבר י"ל ד"ח ק"ש של ערבות ומ"מ כ'
 ט"ז דהוא כלומר כל הלילה. [ונלע"ד סמוכין לר' המהר"ל ז"ל

ס פ ר

מנחת שלמה

כולל

שאלות ותשובות בירורי ענינים
וחקרי הלכות

בד' חלקי השו"ע

מאת הגאון

רבי שלמה זלמן אויערבאך שליט"א

ראש ישיבת קול תורה

נערך ויצא לאור ע"י

מכון "שערי ציון"

שע"י הישיבה הקי"י "שער השמים"

פעיה"ק ירושלים ת"ו תשמ"ו

סימן ג

קידוש מבעוד יום להוציא אחרים

שכבר קבלו עליהם שבת

שכונתם רק עבור השומעים ולא לעצמם, אך אפשר דבנד"ד שהוא בשביל חולים שפיר מותר לעשות כן גם לכתחלה וממילא גם יכול להוציא אותם אע"ג שהוא עצמו אינו יוצא.

ג אפשר שנכון להזהיר את השומעים שיקפידו לענות אמן כדי לצאת דעת הרעק"א ז"ל שכתב בס"י רי"ט סעיף ה' "בכל ברכות המצוות דקיי"ל אם יצא מוציא מ"מ כיון דאין המברך מחויב עתה בברכה זו לא יצא בה בלא עניית אמן", ועיי"ש שהביא כן מהטור בשם הרא"ש, וחושבני דכ"ש בנד"ד הגרע טפי אע"ג דאחי ודאי לידי חיוב לכשתחשך, אולם גם אם יקדש כרגיל בלילה ג"כ צריכים לאזהרה זו כיון שצריך לקדש שם פעמים הרבה בהרבה מקומות ואף גם בפעם הראשונה אינו קובע שם סעודה ואין דעתו לצאת, וגם יש לרדן דלדעת הטו"א ברה"ד דף כ"ט ובשג"א סי' י"ג דהא דאם יצא מוציא הוא רק בכרכות דרבנן ולא בדאורייתא, והכא בשעה שהוא מקדש הרי השומעים עדיין לא התפללו ערבים ונמצא דכשעה שהם שומעים הקידוש הו"ל דאורייתא וצ"ע [באמ"כ דיני שבת סי' י"א כתב דמוכח לא כהשג"א ז"ל: "וכן נראה ממה דחיוב פרשת זכור שהוא דאורייתא וכל ישראל יוצאין בקריאת התורה הרי דאף חיוב דאורייתא יכול להוציא המחויב בדבר", ולא ידעתי דמ"מ מנין לו דיוצאין גם אם הקורא עצמו כבר יצא].

והנה עיקר נדון זה מפורש הוא בהגהות רעק"א שבשו"ע סי' רס"ג ז"ל: "מסתפקא אם אחד שלא קבל עליו שבת יכול להוציא לקדש למי שקבל עליו שבת, דו"ל דלזה שלא קבל דהוא חול אצלו הוי כאינו מחויב בדבר כההיא דירושלמי הובא בתוספות יבמות י"ד בן עיר אינו יכול להוציא לכן כרך דהוי אינו מחויב בדבר או דהכא עדיף רבידו להביא עצמו לידי חיוב לקבל עליו שבת וצ"ע לדינא" עכ"ל, ונראה דאף אם נאמר שיוצאים ידי קידוש גם אם שומעים ע"י טלפון [כאותם הנהגים בבתי כנסת להשמיע קריאת המגלה בפורים ע"י מגביר קול, מפני שהם סוברים דכיון שחיקוי הקול של הקורא נעשה מיד במכשיר של המגביר קול ע"י הקורא בעצמו שפיר חשיב כשומע את המגלה מפי הקורא ולא כשומע ממכשיר כזה אשר קולו דומה לקול הקורא] מ"מ אם אחד הנמצא בארה"ב יקדש בחצות היום של ערב שבת עבור מי שנמצא בא"י שאצלו כבר שבת, או יקרא את המגלה ביום י"ג בצהריים עבור בן עיר שבא"י שאצלו כבר ליל י"ד דודאי לא יצא כיון דהקידוש שבארה"ב לא נקרא

נשאלתי מת"ח שהי' רגיל לקדש בכל ליל שבת בבית חולים שבתוך העיר כדי להוציא במצות קידוש על היין את החולים שנמצאים שם והי' רגיל תמיד לחזור אח"כ לביתו לקדש לעצמו ולבני ביתו, אולם בזמן האחרון עבר ביה"ח למקום אחר שהוא רחוק מאד מביתו, ולכן הציטו לו לעשות את הקידוש מבעוד יום לאחר פלג המנחה ולהתנות שכונתו רק להוציא את השומעים אבל הוא עצמו לא יתכוון כלל לקבל שבת בכך וממילא גם יוכל אח"כ לנסוע חזרה לביתו לפני כניסת השבת.

ונראה דלענין ברכת לחם ויין ושאר כרכות הנהנין הרי אמרו בגמ' ר"ה כ"ט ע"א שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא, דכיון שאינו חובה אלא שאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה אין כאן ערבות דלא ליתנהי ולא ליברין, וכיון שכן נראה לכאורה שאם השומעים לא קבלו עליהם את השבת לפני הקידוש וגם אינם חייבים כלל להקדים ולקבל עכשיו את השבת אפשר דבהיא שעתא ליכא נמי ערבות, וכיון דהמברך עצמו אין דעתו לצאת אינו יכול כלל להוציא, אך גם אפשר דכיון שע"י אותו הקידוש השומעים מקבלים עליהם את השבת יתכן שגם כבת אחת מהני אע"ג דבתחלת הקידוש עדיין לא קבלו עליהם את השבת, ומ"מ חושבני דעדיף טפי לבקש את השומעים שיקבלו עליהם קרושת שבת לפני הקידוש ואז יוכל שפיר להוציאם וכידוע דכמו שאם יצא מוציא כך גם אפשר להוציא אחרים לפני שהוא עצמו יצא, אך לכאורה יש לדון דלדעת השלטה"ג בפסחים דף ק"ה ועוד אחרים דלאו שפיר דמי לקדש מבעוד יום לפני צאת הכוכבים ואף דאנן לא נקטינן הכי מ"מ הסכימו האחרונים שאין נכון לעשות קידוש לכתחלה כי אם סמוך קצת לחשיכה ולא בזמן הרבה קודם אף שהוא כבר לאחר פלג המנחה וכ"ש כשהוא גם לפני מעריב (עיי' בבאה"ל סימן רע"א), דלפי"ז אפשר שרק אם המקדש עצמו ג"כ מכיון לצאת יכול שפיר להוציא גם אחרים, אבל אם המקדש אין דעתו לצאת אפשר דלאו כל כמיניה להוציא אחרים, כי יתכן דליכא ערבות אלא בזמן שנכון לכתחלה לקדש דאז אמרינן דמחמת הערבות ה"ז נקרא בשם קידוש אע"ג שלמקדש עצמו לאו כלום הוא, משא"כ בזמן כזה שאין נכון לכתחלה לקדש אפשר שגם בדיעבר אינו יכול להוציא, וכע"ז מסופקני במי שתקע בשופר לפני נץ החמה לאחר שכבר עלה השחר או קרא אז את המגילה דכיון שאין נכון לעשות כן לכתחלה אפשר דלא יצא השומע גם בדיעבר בכה"ג

כלל בשם קידוש, דאף שהמקדש ודאי חייב בערכות גם עבור בני א"י מ"מ סו"ס לאו קידוש הוא כיון שמקדש ממש כיום חול וכן בקריאת המגלה, אולם שאני התם שגם השומע לא יכול לקדש או לקרוא את המגלה עכשיו באותו מקום אשר משם הוא רוצה לצאת ידי חובה, משא"כ בנד"ד אע"ג דמיד לאחר הקידוש יכול השומע לבקש מהמקדש להדליק עבורו נר, כמבואר בסו"י רס"ג סעיף י"ז דמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה, מ"מ הואיל ואם המקדש הי' רוצה עכשיו לקבל שבת הי' יכול לצאת בעצמו בקידוש זה אפשר דשפיר נקרא מדין ערכות בשם קידוש לגבי השומע וחשיב כאילו קידש בעצמו [נראה דלפי הצד שיכול להוציא בקידוש אע"ג שהוא עצמו מותר במלאכה, יש לדון במי שמקדש עבור כל החולים בבת אחת דרך מגביר קול, דאפשר כיון שאם הוא עצמו הי' רוצה לצאת בכך ידי קידוש הי' אסור לעשות כן משום טעמא דאוושא מלהא וכ"ש בקידוש דאיכא טפי ולזולא דשבתא, לכן אע"ג שהמקדש לא קבל עליו את השבת ושפיר מותר במלאכה מ"מ כיון שהשומע לא הי' יכול לעשות כן בעצמו אפשר דלא יצא אע"ג דזה שמקדש עבורו מותר בכך, [כרם נראה דאין זה כל כך מסתבר], אך אם נאמר דכיון שמקדש מבעוד יום בזמן שכולם מותרים במלאכה אין בכך שום ולזול גם אם המקדש קיבל עליו את השבת, לא היינו זקוקים להכלל של אע"פ שיצא מוציא, והיה מועיל אפי' בדאוריית' כמו לפני תפלת ערבית וגם למי שלא ענה אמן אם המקדש יאכל שם כזית מזונות לאחר הקידוש, אולם כבר כתבנו להלן סימן ט' דלענ"ד נראה דאי אפשר לצאת בשמיעה ע"י מגביר קול וכדו' בשום דבר שחייבים לשמוע מפי אדם עיי"שה, ועדיין צ"ע בכל זה].

כתבו התוס' במס' ברכות מ"ח ע"א בד"ה עד, דאף מי שלא אכל כלל הי' יכול מן הדין להוציא אחרים בברכת המזון וחשיב כמחויב בדבר אע"פ שלא אכל כלום וכדאמרינן בכל הברכות דאע"פ שיצא מוציא, והיינו טעמא דכיון שחברו כבר אכל וחייב לברך הרי כל ישראל ערבין זה לזה, ומה שאנו מצריכים שיאכל כזית דגן הוא רק כדי שיוכל לומר שאכלנו משלו [בסו"י קצ"ז כתב המג"א דלפי"ז אם הם רק שנים דבלא"ה ליכא זימון יכול שפיר להוציא לחברו אפי' אם לא אכל כלל אי לאו משום דאיכא נמי התם טעמא אחריונא עיי"ש], הרי חזינן דכיון שאם הוא עצמו אכל חייב לברך שפיר חשיב כמחויב בדבר אע"ג דעכשיו לא אכל, וא"כ הי"נ גם כאן כיון שאם הוא עצמו הי' מקבל שבת הי' חשיב כמחויב בדבר שייך שפיר דין ערכות, אך אפשר דשאני ברהמ"ז שנוהג בכל עת ובכל שעה ולכן יש על זה תמיד שם של ברהמ"ז, וכמו כן המתעטף בציצית יכול אחר לברך עבורו אף שהוא עצמו אינו מתעטף כמור"ש המג"א בסו"י ח' סק"ח

מהג"א, משום דאף שאין חייב ללבוש כגד של די' כנפות ולהתחייב בציצית מ"מ איכא ערכות לברך גם עבור מי שרוצה לעשות מצוה וללבוש ולא דמי לברכת לחם ויין דרשות, אבל כל זה דוקא מפני שגם המברך שייך עכשיו במצוה זו, משא"כ קדוש שייך רק בשבת ולא בימות החול, ולכן אפשר דחשיב קצת כאילו המקדש נמצא במקום שלפי האופק עדיין לפני פלג המנחה והשומע נמצא במקום שכבר לילה שכתבנו לעיל דפשוט הדבר דלא יצא, ועיקר הספק של הרעק"א הוא רק מפני שאם הי' רוצה הי' יכול גם המקדש לעשות עכשיו אותו הקידוש גם לעצמו, וכיון שכן אפשר דהרי זה דומה במקצת למי שעושה קידושא רבא של שבת בבקר לפני התפלה עבור אחר שכבר התפלל וחייב בקידוש, דאע"ג שהמקדש עצמו עדיין לא התפלל ואינו חייב כלל בקידוש ומותר שפיר לשתות גם בלא קידוש, שהרי גם אם ירצה לעשות עכשיו קידוש לאו כלום הוא כיון שצריך להיות דוקא במקום סעודה, אבל מ"מ חלוק הוא נד"ד מהתם כיון שהוא עכ"פ בזמן כזה אשר אילו התפלל קודם הי' יכול שפיר לקדש ולכן הרי זה דומה לברהמ"ז דשפיר חשיב כמחויב בדבר אפי' לא אכל כלל, ובפרט דמסתבר שהוא חייב להתפלל גם עבור זה כדי שיוכל אח"כ לקיים מצות קידוש, ומ"מ אין זה דומה לזה שהמקדש הי' יכול לקבל עליו שבת כיון שבאמת הרי עכשיו אצלו חול ומותר בכל מלאכה אלא שאם ירצה יוכל גם הוא לשנותו ולעשותו שבת, אבל מ"מ כל זמן שאצלו עדיין חול וכך הוא גם האמת אפשר דהרי זה חשיב כאילו רק השומע מחויב בדבר ולא המקדש.

הן אמנם מבואר בגמ' ר"ה ובשו"ע סו"י תקפ"ז בחוקע → שהוא עצמו עומד כולו מבחזן והכניס את השופר לבור ותקע, דאף שהוא עצמו לא יצא מפני ששומע קול הברה מ"מ העומדים בחוץ הכור שפיר יוצאים בתקיעתו, אך שאני התם דכיון שהוא מחויב בדבר הי"ז חשיב שפיר תקיעה לגבי השומעים ומה שהוא עצמו אינו יכול לצאת היינו מפני שיש עוד תנאי שצריך גם לשמוע והוא כעין כוונה לצאת, והרי זה דומה למקדש עבור אחרים דאע"ג שהמקדש אין בדעתו לקבוע שם סעודה ונמצא דאף אם יכוין גם עבור עצמו לא יצא בכך ידי קידוש מ"מ יכול שפיר להוציא אחרים שהם כן רוצים לקבוע שם סעודתם, משא"כ מי שמברך מקדש השבת ומיד הוא עושה בהיתר כל מלאכה כמו בחול מפני שאצלו עדיין לפני השבת, יתכן דאין זה קרוי כלל בשם קידוש, דאע"ג דחשיב קצת כמחויב בדבר משום טעמא דערכות מ"מ אפשר דאין זה קידוש והרי זה חשיב כאילו שמעו בשבת קידוש שנעשה לבטלה ביום חול.

אז"ל המנ"ח במצוה ל"א הביא מ"ש המג"א בשם המרדכי דטעמא דאפשר לקדש מפלג המנחה

ויתפלל ולא להטיל עליו קדושת שבת על כרחו אחר שבפירוש אמר שאינו רוצה, רק צ"ל דכמו שמבואר שם בשו"ע שאם רוב הקהל קבלו עליהם שבת גם המיעוט נמשך אחריהם על כרחם, כך גם אמרו חכמים דלאחר שבירך מקדש השבת נעשה אצלו שבת על כרחו, ועדיף טפי מעניות ברכו והדלקת נר דנקטינן דשפיר מהני תנאי והיינו משום דהזכרת קדושת היום ע"י ברכה שאני, וכיון שכן נר' שצריכים לומר גם בד' הרמב"ם דמה שכתב "קודם לשעה זו במעט" כוונתו לאחר תקיעה שלישית שכבר הזכיר קודם בפרק ה' שמיד לאחר זה יש דין של "ושבת", שהרי קידוש עדיף טפי מתפלת ערבית כמבואר בגמ' ברכות כ"ז ע"ב עיי"ש, ונראה פשוט דמי שכבר התפלל ערבית של שבת מפלג המנחה אינו יכול עוד להיות ש"צ גם בשעת הדחק עבור תפלת מנחה של אחרים שאצלם עדיין חול, וחושבני שגם לענין הברלה מי שכבר הבדיל לאחר פלג המנחה אינו יכול עוד לעשות קידוש של לילה עבור מי שעדיין לא קידש בליל שבת, ואע"ג שעדיין כאמת ודאי שבת, מ"מ לענין קידוש והבדלה ה"ז חשיב כעשאו לילה אע"ג שעדיין ממש יום וכל דיני שבת עליו, ואף שאין לי דאי לכך מ"מ כן נלענ"ד מסברא, גם רבנו הגר"א ז"ל שסובר דליכא כלל תוספת שבת אפי"ה כתב בס"י רס"א אבל ודאי מצוה להוסיף וזהו התקיעות שהיו, ולכן חושבני דאף שהרמב"ם השמיט מה שאמרו בגמ' "מי בדיל מר" מ"מ נראה דמיד כשהוא מקדש ואומר מקדש השבת ה"ז מדרבנן שבת [ולא דמי להבדלה שרק מונה מספר הברלות לכבר את השבת בהפרדו ממנה שהוא ג"כ כלול במצוה של זכור את יום השבת לקדשו, ומ"מ כתבו האחרונים שנוהגים ביו"ט שלפני השבת להקדים תפלת ערבית של שבת מבעו"י, וכן ביו"ט שני של גלויות ג"כ י"א שמוחר להקדים להתפלל ערבית וגם לקדש מבעו"י אף שעדיין ממש יו"ט ראשון שהוא עיקר יו"ט ואין בכך שום ביזוי ליו"ט, ומיהו בשבת שלפני יו"ט צ"ע בנוגע לתפלת ערבית של יו"ט מבעו"י וגם לומר ותודיענו ולומר את יום חג המצות הזה בשעה שעדיין שבת דיתכן שזה חמור יותר מתפלת ערבית של מוצ"ש מבעוד יום בשאר שבתות השנה, ולא כל כמיניה לומר מקדש השבת ולהתנות שאינו מתחייב לשבות וכמו"ש בגמ' עירובין דף מ' ע"א דביו"ט א"א כלל לברך שהחיינו על הכוס משום "דאי מברך עלי" ושתי ל"י כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה, ומוכח דא"א כלל לקדש ולהתנות שעדיין אינו מקבל עליו קדושת היום וברכתו היא רק על זה שהגיע לזמן שהוא סמוך לכניסתו, וכמו"ש קודם מהשו"ע לענין ערבית של שבת, וכיון שכן ה"י נראה לכאורה דה"ה נמי שאי אפשר להיות ש"צ לאחר פלג המנחה לתפלת ערבית של שבת לאחרים ולומר עבורם ברכת מעין שבע בגלל הטעם שכידו לקבל שבת, ואילו הוא עצמו יתפלל

גם להסוברים דתוס' שבת רק מדרבנן הוא משום דיבוא אח"כ לדאורייתא, והרבה לתמוה ע"ז, ולכן כתב דלדעתו נראה דמלשון הרמב"ם בפכ"ט משבת הי"א שכתב: "יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום אע"פ שלא נכנסה השבת, וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום אע"פ שעדיין היא שבת, שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו במעט", ומשמע מזה דאע"ג שהרמב"ם סובר דליכא כלל תוס' שבת אפי"ה איכא מצוה בזכירתו מפלג המנחה שהוא סמוך לשבת אע"ג דעדיין חול הוא, וכן מבואר בס"י בטור סי' רס"א דלדעת הרמב"ם ליכא כלל דין של תוספת שבת אפי"ה מדרבנן, ועיין גם בפמ"ג סי' רס"ג במש"ז סק"ג שכתב דגם להסוברים דתוס' שבת מדאורייתא מ"מ כיון דמה"ת סגי בכלשהו לכן מה שמקבל עליו מפלג המנחה יותר מכל שהוא לכו"ע רק מדרבנן וכ"כ גם המחצת"ש בס"י רנ"ג. (עיין בערה"ש רס"ז שכתב דמה שקיבל עליו מפלג המנחה הכל אסור מה"ת, ועיין גם באמ"ב סי' י"א שהביא כן מרבנו יונה בר"פ תפלת השחר, וכן נראה גם מהמרדכי שהובא במג"א רס"ז עיי"ש"ה) גם דעת הלבוש הוא דאיסורו רק מטעם נדר ולא מפני שכבר נעשה שבת, וכיון שכן צ"ע דלמה לא הזהירו הפוסקים דמי שקידש ביום יכיון גם בלילה בתפלתו לשם קידוש או בברכה"ז כדי לצאת בכך קידוש דאורייתא כמו שהזכירו לענין מצות עונג שיאכל עכ"פ כוית לאחר צאת הכוכבים וכ"ש בקידוש שהוא מדאורייתא, ומוכח קצת מזה כהמנ"ח דרק קפדינן שהזכירה תהא סמוך לשבת [כמו בהבדלה סמוך ליציאת השבת] אע"ג דעדיין הוא חול שהרי לגבי דאורייתא לא מהני כלל מה ששוכת ממלאכה אם עדיין אינו חייב בכך.

ג המשיב דבר כתב בח"א סי' י"ח דהטעם שיוצאין קידוש מבעוד יום גם להר"ף והרמב"ם שסוברים דאין דין תוספת כלל, הוא משום דלמדין מדכתיב בחג השבועות וקראתם בעצם היום הזה למעוטי מבעו"י ש"מ דבכל שבת ויו"ט — ולא נאמר בהם בעצם היום הזה — אפשר לקדש מבעו"י ומתחיל החיוב מבעוד יום, עכ"ל, ונראה דהך ילפותא דמפיק לה האי גאון ז"ל מקרא הוא רק לשטתו בהעמק שאלה דמפרש שהכתוב בא למעט תוספת. עכ"פ נראה דלדבריו אי אפשר לצאת בחג השבועות בקידוש מבעו"י אף אם קבל עליו לשבות.

ד אעפ"כ נראה דמ"מ נפיש רבוותא דסברי שקידוש תלוי ממש בקדושת שבת כמו"ש באר"ז ה"י ערב שבת סי' י"ד, וגם אף ההחולקים נראה דכמו שמבואר בס"י רס"ג סעיף י"א שאם קדם היחיד והתפלל של שבת מבעוד יום חל עליו קבלת שבת ואסור במלאכה "אף אם אומר בפירוש שאינו רוצה לקבל שבת", ואף שמצד הסברא ה"י יותר נראה שיחזור

אח"כ מנחה של חול וכאילו הוא עושה לילה לאחרים ולא לעצמו, ולכאורה הו' נ"ל שגם המקדש עבור מי שקיבל עליו שבת הואיל והוא מברך מקדש השבת ונעשה שבת לשומע דה"ה נמי שעל כרחו נעשה שבת גם לעצמו, כי לא מסתבר שבאותו הקידוש הוא עושה לאחרים לילה ואילו לעצמו עדיין חול ויום, וגם לא מסתבר שיהא אפשר להעלות עשן בפיו בשעה שעושה קידוש לאחרים ואומר מקדש השבת [ואין זה דומה כלל לבן א"י שמקדש ביו"ט שני של גלויות עבור בני חו"ל] אך הואיל והרעק"א לא הזכיר כלל בדבריו דאפשר שגם נעשה שבת למקדש על כרחו, משמע דלא סובר הכי ולכן בטלה דעתי, אבל עכ"פ כיון שבטיקור הדין נשאר הרעק"א בספק אם יכולים להוציא מאן ספין ומאן רקיע להקל בזה בלא ראייה מוכחת מגמ' ופוסקים.

ואף דמפשטות דברי הרמב"ם יותר נראה דהואיל ואינו סובר כלל תוספת שבת אפילו מדרבנן, וגם לא הזכיר כלל הענין של קבלת שבת כמו"ש המ"מ בסופ"ד דחנוכה שלא מצא בדברי הרמב"ם שקבלה אוסרת וממילא מסתבר שסובר דקידוש מבעוד יום לא תלוי כלל בקבלת שבת, אך אעפ"כ מוזר מאד לומר שיהא אפשר להתפלל ערבית של שבת וגם לקדש מבעו"י ואפ"ה יהא מותר אח"כ לעשות כל מלאכה כמו בחול, ולכן צריכים ודאי לומר כמו"ש הגר"א ז"ל שם בדעת הרמב"ם דאע"ג שאינו סובר כלל שום תוספת "אבל ודאי מצוה להוסיף וזהו החקיעות שהיו". גם נראה דכמו שכתב האר"ז בהל' ערב שבת אות י"א "ומי שהי' מדליק נרות שבת ומתנה ע"מ שלא יאסר עדיין בכל מלאכות, נראה בעיני דבטלה דעתו דהרואה אומר דלאחר שקיבל עליו השבת עושה מלאכה", ומשמע דאע"ג שמטיקור הדין אפשר לעשות כן אפ"ה אסור מפני הרואים, וה"נ גם כאן יאמרו דלאחר שכבר עשה קידוש וגם נראה כקיבל עליו את השבת ואפ"ה הוא עושה מלאכה.

והנה בעיקר ספיקו של הרעק"א צ"ע הרי נקטינן דאין בן עיר מוציא בן כף וכן אין בן כרך מוציא בן עיר אע"ג שגם הבן כרך יכול לשנות דעתו ולהחליט שהוא ישאר בעיר כל יום י"ד, וכן בן עיר אע"ג שכבר יצא ב"ד מ"מ בשעה שהוא בכרך הרי יכול להחליט על עקירת דירתו מהעיר ולהשאר בכרך, ואז יתחייב גם הוא לקרות בט"ו כדן בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו לכרך דשפיר מתחייב שנית בקריאת המגילה כדן בן כרך, אך נראה דשאני התם דמ"מ כמו שהוא עכשיו רואין אותו כמי שאינו מחויב בדבר, והן אמנם שאם יחליט לשנות מקומו ישתנה גם דינו אבל מ"מ כל זמן שלא שינה אינו יכול להוציא, משא"כ הכא אותו הקידוש שהוא עושה עכשיו לאחרים אם גם הוא יכוין לצאת בו ידי קידוש הרי יהי' גם ממילא

קבלת שבת כאמור לעיל ויפטור ודאי את כולם מקידוש, ולכן מסתפק שפיר הרעק"א דאפשר דחשיב כמחויב בדבר, משא"כ במגילה הרי צריך קודם לשנות את דעתו לעקור את עצמו מעיר לכרך או מכרך לעיר, גם יתכן דשאני קבלת שבת דחשיב קצת כמצוה שכולם חייבים בה, וכיון שהזמן מתחיל מפלג המנחה שפיר חשיב כל אדם מדין ערבות כמחויב בדבר, משא"כ השינוי מעיר לכרך ומכרך לעיר, ונוסף לזה גם נראה דקבלת שבת הוא רק ענין של הלכה דבבחי יוצאין ידי קידוש משא"כ שינוי המקום מעיר לכרך חשיב כשינוי בגוף האדם ולכן אין לך אלא מקומו ושעתו ומתחשבין רק עם המצב כמו שהוא עכשיו ולא בזה שבידו לשנותו, נאך צ"ע קצת להט"ז שסובר בסוף סי' תרפ"ח דבן עיר שלא קרא ב"ד קורא בט"ו עם ברכה דלפ"ז צריך להחשב גם בט"ו כמחויב בדבר ואע"ג שיצא מוציא, ויש לחלק.

ולעומת זה נראה דאף לדעת רש"י בריש מס' מגילה חשיב העיר היו קורין את המגלה ביום הכניסה לבני הכפרים (ולא כהתוס' כיבמות י"ד ע"א) מ"מ יכולים לומר כמו"ש קודם דשאני התם ששניהם חייבים לקרות ב"ד ורק התירו לבני כפרים להקדים, ולכן כמו שהבן עיר צריך לקיים את המצוה בזמנה ב"ד כך הוא גם ערב לפני הכפרים שהתירו להם להקדים ביום הכניסה. [אפשר שגם לרש"י רק בן עיר קורא לבני הכפרים ולא בן כרך וצ"ע], משא"כ בקידוש שהמקדש והשומעים דינם שזה לקדש בתחלת השבת ולכן אין קידוש של חול מועיל למי שאצלו שבת, שהרי ברור הדבר דבן כרך הוא ודאי ערב לבן עיר לקרוא ב"ד וכן להיפך, ואפ"ה אינו יכול להוציא משום דלגבי הקורא ה"ז חשיב רק כלומר ככתובים ולא כקריאת מגלה, וה"נ גם כאן הואיל והמברך אינו מקבל עליו את השבת הרי הוא כמקדש ביום חול עבור מי שאצלו שבת.

ועיין באמ"ב על אר"ה דיני שבת סי' י"א שכתב לענין בן א"י שהוא בחו"ל ודעתו לחזור דיכול שפיר להוציא לבן חו"ל ידי חובת קידוש ביו"ט שני של גלויות כיון שבידו להביא את עצמו לידי חיוב אם יקבע בדעתו שלא יחזור עוד, ומביא שם את הרעק"א הנ"ל דגם מי שלא קיבל את השבת יכול להוציא ידי קידוש למי שקבל עליו את השבת, וראיתי בס' בצל החכמה ח"א סי' נ"ה שהעיר עליו בצדק דהרעק"א הרי נשאר בספק, אך גם הוסיף להקשות "דשאני התם דחיובא רמיא עלי' וגם בדעתו לקבל שבת כשיגיע זמנו על כן אולי מהני מה שגם עתה בידו לקבלה משא"כ בנ"ד שאין עליו שום חיוב לעשות ב' ימים טובים של גלויות וגם אין בדעתו לעשות גרע טפ"י, ועוד הוסיף להקשות ממה שכתבו גדולי אחרונים שאורחים בני א"י הבאים לחו"ל צריכים לעשות כל מיני טעדיק שלא

הכא שאם הבן א"י לא קידש בראשון לאו כלום הוא במה שמקדש ביו"ט שני, וכמו דחשיב התם כקורא שלא מתוך הכתב חשיב נמי הכא כמקדש ביום חול, דאפשר שיש לחלק קצת מהתם דחשיב כאילו גם הלועז ידע דלגבי הקורא ה"ז חשיב כקורא על פה דלא יצא, משא"כ הכא הרי לדעתו של הבן חו"ל ה"י צריך גם הבן א"י לעשות עכשיו קידוש אלא שבני א"י לא נהגו בכך, שהרי אם יגמור בדעתו להשאר בחו"ל שפיר יתחייב גם הוא בקידוש, לכן אפשר דכיון שכל ישראל ערביין שפיר חשיב כשייך באותה מצוה משא"כ בקורא ממה שכתוב כלעז. ומ"מ נראה לענין הגדון של הרעק"א דאע"ג דעדיף טפי מקידוש של בן א"י עבור בן חו"ל בזה שגם המקדש יכול לעשות עכשיו קידוש זה גם לעצמו, מ"מ מסתבר דיש מקום לומר דכיון שלאמתו של דבר הרי עכשיו עדיין יום שהוא חול ולא שבת וגם אין עליו שום חיוב לקבל עליו מעכשיו את השבת מהיכ"ח נימא דחשיב כאילו הוא גם עכשיו מחויב בדבר ולעשות בקידוש זה שבת לאחרים ולא לעצמו, ויחכן דהטעם ששלוחי א"י נמנעו מלעלות לתורה ביו"ט שני וכן כהננים מנשיאת כפים הוא מפני שנראה קצת כאילו הם מוסיפים על יו"ט ראשון הואיל ולדידהו ה"ז יום חול, אבל מעיקר הדין כיון שיש ערבות אפשר דיכולים שפיר להוציא לבני חו"ל.

ולכך נלענ"ד דאף שמדאורייתא גם מי שלא קבל עליו שבת יכול לקדש עבור אחר שקבל עליו שבת מ"מ מדרבנן כיון דהרעק"א נשאר בספק נראה דאע"ג שספיקא דרבנן לקולא, וגם דעת הלבוש באו"ח סי' קצ"ו והטורי אבן ברי"ה כ"ט דהא דמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים אינו רק מדרבנן, וממילא מסתבר דבשעת הרחק אפשר להקל בזה, אבל כל זה רק ליחידים ובאופן עראי אבל אין לקבוע מנהג כזה בקביעות, ולענ"ד עדיף טפי שגם המקדש יכוין לקבל עליו קדושת שבת ואפי"ה גם יוכל לשוב לביתו מבעוד יום ע"י נהג נכרי ולצורך גדול מותר בלי תשלום גם ברכב ישראל הואיל וליכא בכה"ג זילותא דשבתא שהרי אצל כולם עדיין הוא חול.

לעלות לתורה ביו"ט שני של חו"ל, וגם כהנים צריכים להמנע מנשיאת כפים במוסף של יו"ט שני, אך נלענ"ד דאף שאין בן כרך יכול להוציא לבן עיר ולא מהני כלל מה שיכול להחליט להשאר בעיר דהתם כיון דאין זמנו של זה כזמנו של זה הו"ל כשני חיובים שונים ולכן אינו חשיב כמחויב בדבר וה"ה נמי דאין בן עיר יכול להוציא לבן כרך וכמו"ש קודם, משא"כ הכא הרי שניהם חייבים לקדש רק באותו היום שכתוב בתורה ולא ביום אחר שהרי חלילה לטעות כאילו באמת לבני חו"ל עוד יום נוסף למה שכתוב בתורה אלא דמשום חששא דשמא יחזור ח"ו הדבר לקלקלו ולא ידעו מתי הוא יום הראשון נשאר במנהג אבותיהם כאילו הם גם עכשיו חוששים על היום השני שהוא יום הראשון, משא"כ בני א"י שמעולם לא נהגו בכך, ונמצא דהו"ל כאילו גזרו חז"ל על בני חו"ל לא לצאת ידי קידוש שבני א"י יוצאים ביום הראשון בלבד אלא א"כ יוסיפו לקדש מפני מנהג אבותיהם גם ביום השני ולראותו כאילו הוא עכשיו יום הראשון, ועל ידי זה שיקדש בשני הימים הוא יוצא בשלימות מה שחייבה תורה לקדש רק ביום הראשון בלבד, ולכן אפשר דחשיב כשייך באותה מצוה וגם בן א"י יכול להוציא לבן חו"ל, ואמרינן דאע"ג שכבר יצא י"ח בקידוש שעשה אתמול מ"מ כללא הוא דכל ישראל ערביין זה לזה ואע"פ שיצא מוציא, וגם יכול לברך עבורם שהחיינו והגניענו לזמן הזה כיון דלגבי השומעים הו"ל כאומר לזמן הזה שהוא יו"ט לבני חו"ל.

ואע"ג דהתם אילו לא יצא עדיין ידי חובתו ה"י יכול שפיר עכשיו לצאת י"ח, משא"כ הכא שאם הבן א"י לא קידש ביו"ט ראשון לאו כלום הוא מה שיקדש עכשיו ביו"ט שני, אפי"ה מחמת הערבות אפשר דגם בכה"ג יכול להוציא, ואע"ג שכתב הרעק"א באו"ח סי' תר"צ סעיף י' אהא דמי שידע לעז ואשורית דאינו יוצא כלעז, דה"ה נמי שאינו יכול להוציא כלעז גם ללועז שאינו יודע אשורית, דכיון שהוא עצמו אינו יוצא בכך חשיב כמי שאינו מחויב בדבר אע"ג שעדיין לא קרא ולא יצא י"ח, וה"ה נמי

מיין ענבים משוחזר לענין קידוש וברכה

חמישיות כשיעור שהיה קודם וגם הטעם חוזר להיות כמעט כמו שהיה מקודם, ורבים נוהגים לברך על זה בפה"ג וגם מקדשים ע"ז בשבת, אולם לענ"ד נראה לפקפק בזה דאפשר שבמיין ענבים רק אותם המשקין

בענין מיין ענבים משוחזר שממעטים ע"י אידוי את המיין עד שנשאר תמצית שהוא רק אחד מחמשה ממה שהיה קודם, ולאחר זמן כשזה כבר מיועד למכירה מוסיפים עליהם מים עוד ארבע

Naiman, Shemu'el

26

בעזה"י

ספר

אבני חושן

ביאור ובירור מקיף
על עניני וגדרי שומע כעונה

ונלוה אליו

פתיחה רחבה

על גדרי ודיני שומע כעונה

מלוקט ומסודר מדברי הש"ס והפוסקים ראשונים ואחרונים

חברתיו בעזהשי"ת

שמואל ניימאן

בן אמו"ר הרה"ג ר' אברהם ניסן שליט"א

פה מאנסי יע"א

שנת תשנ"ג לפ"ק

המצוה אלא בדיעבד, אינו יכול להוציא אחרים לכתחילה, והגם דליכא חסרון בעצם השמיעה (20).

יג. השוכח לספור יום אחד בספירת העומר להוציא אחרים: נחלקו הפוסקים באחד ששכח לספור יום אחד אם יכול לספור ולהוציא אחרים (21).

יד. קידוש בזמן תוספות שבת ע"י אחד שלא קיבל את השבת עבור מי שכבר קיבל עליו את השבת: הרוצה לקדש להוציא אחרים בערב שבת בטרם קיבל עליו את השבת, ועדיין אינו רוצה לקבל עליו בקידוש שמקדש עתה, וכגון המקדש עבור החולים בבית"ח, ורצונו לנסוע לביתו לפני כניסת השבת, מספקא ליה להגרעק"א אם הוא בגדר בר חיובא (22).

שיח השרה (שער ברכת ה' סימן ג' ר"ה וראיתי בפר"ח), ועי' מה שכתבנו בסימן ו' מאות י' ואילך.

ד (22) הגהות רעק"א בשו"ע או"ח (ריש סימן רס"ז), והצדדים הם דהנה מן הסברא שהוא לאו בר חיובא, דדומה לבן כרך ראינו מוציא בן כפר כיון דעדיין אינו מחויב, או דילמא כיון דבידו לקבל עליו את השבת אם ירצה הוא בגדר בר חיובא, ועי' בשו"ת מנחת שלמה (סוף סימן ד') שכתב דבשעת הדחק יש להקל ליהידים ובאופן עראי, אבל אין לקבוע מנהג כזה בקביעות. ובהאי ענינא קשה לי דהנה מבואר בפוסקים דלגבי ברהמ"ו אמרינן אע"פ שיצא מוציא.

ובטעם הדבר מצינו ב' אופנים בדברי הפוסקים, א' דחיוב ערבות משוי לי' בר חיובא אפילו כשלא אכל כלל, וב' דכיון דבידו לאכול ולהביא עצמו לידי חיוב הוא בגדר בר חיובא, עי' מה שכתבנו בסימן ל"ו, ועכ"פ מבואר דגם ברכה התלויה באיזה דבר, יכול חבירו להוציא, או דיש בכח של ערבות לעשותו בר חיובא, או במה דבידו להביא עצמו לידי חיוב עושה אותו לבר חיובא, וא"כ גם כן במקדש

(20) בגמ' (ברכות ט"ו.) מבואר דכמו לר' יוסי דסבר קרא ולא השמיע לאזנו לא יצא וחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים ידי חובתן דהו"ל אינו מחויב בדבר, כן לר' יהודא דס"ל שמדבר ואינו שומע אינו יוצא אלא בדיעבד, אינו מוציא אחרים ידי חובתן רק בדיעבד, ולכן חרש המדבר ואינו שומע מוציא אחרים ידי חובתן רק בדיעבד, ועי' מה שכתבנו בסימן א'.

(21) הפר"ח (בסוס"י תפ"ט) דן בזה בארוכה, ובסוף דבריו מסיק שאינו יכול להוציא אחרים כיון שהוא ספק אם הוא בגדר אינו מחויב בדבר, שהרי אם ההלכה הוא שצריכין תמימות אז אינו יכול לספור עוד ואינו מחויב בדבר שיהא היכולת להוציא אחרים, והברכי יוסף (בס"ק י"ט) כ' שהמקראי קודש רחה דברי הפר"ח, והסכים שיוכל להיות ש"ץ וכן הנהר שלום מצדד ולא כפר"ח, וכ' שם הטעם דלא גרע ממי שכבר יצא י"ח שיכול להוציא אחרים, דכיון דאיהו נמי חייב באותה מצוה שפיר שייך בערבות על כל ישראל אע"פ שכבר יצא י"ח, וה"נ איהו נמי חייב בספירה בכלל כל ישראל אלא דאנוס הוא, ועי' בספר

טו. קידוש ביו"ט שני לבני חו"ל ע"י מי שהוא בן א"י שדעתו לחזור: יש להסתפק בבן א"י שהוא בחו"ל ביו"ט שני ודעתו לחזור לא"י, אם יכול להוציא בן חו"ל בקידוש של יו"ט שני, די"ל דכיון דבירו לקבוע בדעתו שלא לחזור הוא בגדר בר חיובא (23). L

טז. ברכת אשר יצר: יש להסתפק במי שלא עשה צרכיו אם יכול להוציא בברכת אשר יצר אחד שעשה צרכיו (24). L

בזמן תוספות שבת מרוע לא אמרינן דהערבות תעשה אותו לבר חיובא, ואי אמרינן דערבות לחוד לא סגי שיעשה בר חיובא, הרי אפשר שיעשה בר חיובא מכת שבירו להביא עצמו לידי חיוב וכמ"ש הפוסקים לגבי ברהמ"ז (ובס' שיח השרה שער ברכת ה' סימן ג' ד"ה וע"י בהגהות רעק"א הקשה כן על רעק"א וכ' דיש לפשוט ספיקת רעק"א מבהמ"ז).

ואפ"ל דשאני קידוש מברהמ"ז, דברהמ"ז היא הוראה על ארץ ישראל ועל האכילה וכו', ואינו תלוי באיזה זמן, רק דכל זמן שלא אכל לא נתחייב לברך, ולכן ע"י דין ערבות או ע"י הסברא דבירו יכול להעשות בר חיובא גם בלא אכילה, כרי שיחול על הברהמ"ז שלו שם ברהמ"ז, משא"כ בקידוש שצריך לקדש ביום שהוא קדוש (עכ"פ לכמה פוסקים, ע"י במנ"ח מצוה ל"א) א"כ כיון דלגבי המקדש עדיין כעת חול, אין על הקידוש שלו שם קידוש, ודומה למקדש באמצע השבוע דאין ע"ז שם קידוש, ולכן לא די שיש לו האפשרות לקבל עליו השבת שיהא על קידושו שם קידוש, רהא כל שלא קיבל עליו השבת עדיין הוא חול אצלו, והסברא דיהני הקידוש י"ל דכיון דבירו לקבל עליו את השבת יש לו שייכות עם השבת וחל על הקידוש שלו שם קידוש, משא"כ המקדש באמצע השבוע דלאו בירו לעשות יום זה לשבת שיהא חל על הקידוש שלו שם קידוש. L

א (23) בספר אמרי בינה (בהלכות שבת סוף סימן י"א) מסתפק בזה, ומדמה אותו לדין הנ"ל של הגרעק"א (ע"י הערה 22) לגבי המקדש בזמן תוספות שבת, (ואגב הנה בשו"ת בצל החכמה (ח"א סימן ג"ה) העיר עליו למה פשט להו דיכול להוציא, הרי רעק"א מספקא ליה לגבי קידוש בזמן תוס' שבת, ולמה כתב בפשטות שרעק"א כתב דמהני מטעם בירו, אולם לק"מ, רלא נתכוין האמרי בינה לומר דיכול להוציא מטעם בירו, רק כתב די"ל דבן א"י יכול להוציא בן חו"ל אף לפי הירושלמי דבן כרך אינו מוציא בן כפר, משום דבקידוש יש סברא לומר דבירו לקבוע מקומו בחו"ל, משא"כ בבן כרך אין בירו לקבוע דירתו בכפר עד שיעקור ממקומו, וע"ז הביא סמך מדברי רעק"א שמשפקא ליה בקידוש בזמן תוספות שבת, ולא פשט להו מהירושלמי הנ"ל בבן כפר ובן כרך ומטעם הנ"ל, אף האמת שהאמרי בינה רק מסתפק, וכמ"ש בלשונו דיש מקום לומר שיכול להוציא מטעם בירו). L

ב (24) בספר שיח השרה (שער ברכת ה' סימן ג') מסתפק בזה, די"ל דדוקא בברהמ"ז הוא בגדר בר חיובא אפילו כשלא אכל כיון דבירו לאכול, אבל כאן הרי אין בירו להביא עצמו לעשות צרכיו, וי"ל דאפילו דאינו בירו הוא בגדר בר חיובא כיון שבעצם הוא בר חיובא, עיי"ש שהאריך בזה, ומסיק דיכול להוציא. L

א. א
ד. ב
ו. ב
היום

א. אע
מוציא, והיי
לצורך עצמ

ב. ברכ
דהן רק מדר

(1) בגמרי
רר' זירא כל
חוץ וכו', ופ
שהרי כל יש
שצריכין לדי
פרק ד' אות ג

(2) כתב ו
כתוב על שם
ובא אצל אנש
תמה אם כתנ
(סימן י"ג בר
הוא דכיון דקי
אמרינן אע"פ
לקמן באות ו
שיצא מוציא
כ"ט: מפרש ו